

perfecta sine perfectis virtutibus non est. Solum ergo habuit illam inchoate in primo instanti creationis, et in continuatione ejusdem (si non peccavit, et divisit instans) firmiter, et perfecte habuit eam.

XLIII. Quando autem D. Thomas in hoc articulo VI, quæst. I, æqualiter loquitur de intellectu, et voluntate Angeli quoad indigentiam habituum, nempe quod habent illos solum in ordine ad attingendum Deum, cum non loquatur expresse, et determinate de sola attingentia Dei in ordine, et linea supernaturali, sed absolute in ordine ad Deum, recte potest intelligi de attingendo Deum, etiam in ordine naturali secundum speciale aliquod præceptum positivum, et non solum secundum præcepta mere naturalia, seu juris naturalis. Itaque habitibus indiget voluntas Angeli, ut versetur circa materiam moralem, ubicumque inveniat in illa specialis ordo ad Deum, sive ut præcipientem speciali præcepto positivo, sive elevantem ad ordinem, et finem supernaturalem talem materiam: ad attingendum vero ipsam moralem materiam secundum generalia præcepta juris naturalis sicut primo, et directe non potest Angelus deficere directe, et per se primo, sed est voluntas sufficienter determinata ad illa, ita non indiget habitu ad talem specificam determinationem: licet enim in exercitio quoad hunc, vel illum actum sit libera voluntas, habitus tamen non datur ad determinationem in exercitio, sed in specie, quia ad plures actus datur. Et eodem modo erit capax intellectus habitus practici, id est, prudentiæ; hæc enim virtus moralis est, licet subjectetur in intellectu, quia est in illo non absolute, sed prout moto, et dependente a voluntate morali recte intendente.

ARTICULUS III.

Esse difficile mobile est differentia essentialis habitus respectu dispositionis.

I. De hoc puncto egimus in logica quæst. XVIII, ubi ostendimus ex sententia D. Thomæ, quod difficile mobile est essentialis differentia in habitibus respectu dispositionis, et consequenter illas duas primas species qualitatis essentialiter differre, scilicet dispositionem, et habitum. Quæ doctrina difficilis visa est multis recentioribus, ut Vazquez hic disp. LXXVIII, c. III, et aliis qui eum sequuntur. Suarez vero in metaph. disp. XLII, sect. VI, a n. xv, distinguit de habitu, et dispositione, quod si nomine dispositionis intelligamus actum secundum, et nomine habitus actum primum, distinguuntur specie actus, et habitus, ut patet ex diverso munere, quod uterque præstat, scilicet esse principium agendi, vel actionem ipsam, seu ipsum operari. Si vero tam nomine dispositionis, quam habitus intelligatur aliquid pertinens ad actum primum, id est, ad ipsum principium operationis, non differunt essentialiter dispositio, et habitus; sed sunt eadem entitas secundum imperfectum, vel perfectum statum. Qua ratione S. Thomas in quæstione VII de malo, art. II ad quartum docuit expresse: « Quod difficile mobile non est differentia constitutiva habitus, nec enim dispositio, et habitus sunt diversæ species, alioquin non posset una, et eadem qualitas, quæ prius fuit dispositio postea fieri habitus, sed facile mobile, et difficile mobile se habent sicut perfectum, et imperfectum circa eandem rem. » Quid clarius?

II. Nihilominus sententiam suam

plenus resolvit S. Thomas hic q. XLIX, art. II ad tertium explicuitque amplius quo sensu locutus fuerit in quæstione VII de malo citata, ibi enim secundum utramque opinionem locutus est, quia post verba superius relata, subdit: « Dato autem quod difficile mobile esset differentia constitutiva, adhuc ratio non sequeretur, etc. » Unde patet, quod D. Thomas noluit ibi tractare difficultatem istam ex professo, sed solum in omni opinione respondere argumento. Tractavit autem illam in præsentis quæstione XLIX citata et ostendit, quo sensu possit difficile mobile esse differentia per se constitutiva habitus, et quo sensu nondum: inquit: « Quod dispositio proprie dicta potest intelligi dividi contra habitum dupliciter. Uno modo sicut perfectum, et imperfectum in eadem specie, ut scilicet dispositio dicatur retinens nomen commune, quando imperfecte inest, ita quod de facili amittitur, habitus autem quando perfecte inest, ut non de facili amittatur, et sic dispositio fit habitus, sicut puer fit vir. Alio modo possunt distinguere sicut diversæ species unius generis subalterni, ut dicantur dispositiones illæ qualitates primæ speciei, quibus secundum propriam rationem convenit, ut de facili amittantur, quia habent causas transmutabiles, ut ægritudo, et sanitas: habitus vero dicuntur illæ qualitates, quæ secundum suam rationem habent quod non de facili transmutentur, quia habent causas immobiles, sicut scientiæ, et virtutes, et secundum hoc dispositio non fit habitus. Et hoc videtur magis consonum intentioni Aristotelis. » Ita D. Thomas.

III. Ex quibus verbis colligo ipsum loqui de habitu, et dispositione etiam prout important qualitatem per modum actus primi, et principii actus, si sit qualitas operativa, non vero

sumendo dispositionem pro actu secundo, et habitum pro actu primo, ut volebat Suarez, manifeste enim ponit exemplum in ægritudine, et sanitate, quæ non sunt actus secundi. Ergo etiam loquendo de dispositione, quæ non est actus secundus, debet in doctrina S. Thomæ assignari differentia essentialis, et specifica inter habitum, et dispositionem.

IV. Colligo secundo quod facile, et difficile mobile aliquando solum important statum, modumque perseverandi, et existendi in subjecto, pertinentque ad durationem, et existentiam rei, vel ad ipsum modum existendi, scilicet quod facilius, vel difficilius ab eo removeatur, et desinat esse: et hoc utique accidentale omnino est, quia ad modum existentiae, et durationis pertinet, scilicet quod aliquid facilius, vel difficilius amittat esse, quod perfectum, vel imperfectum statum habeat in existendo. Aliquando vero ly facile, vel difficile mobile important essentialem rationem, seu differentiam ipsius dispositionis, et qualitatis, quando videlicet causa ipsa, seu ratio specificativa talis dispositionis, sicut dat illi speciem, ita ex vi speciei dat illi firmitatem, id est, facit esse firmativum, quantum est ex se in subjecto, et sic petit illam ex meritis, et ratione suæ speciei, et non solum id habet ex aliquo accidenti. Quod Cajetanus unico verbo dixit in prædicamentis, in capite de qualitate, quod aliquando habitus ex specie sua requirit causas difficilis transmutationis, aliquando vero habet difficile transmutationem ex aliqua conditione individuali, quia in hoc subjecto habetur dispositio aliqua, seu causa perseverandi. Atque ita quando firmitas dispositionis, seu habitus provenit ex causa specificativa, facit quoque differentiam essentialem, seu firmitatem pertinentem ad ipsam spe-

ciem, et naturam habitus, nec talis firmitas tollitur, aut advenit manente eadem entitate: quando vero firmitas solum provenit ex aliqua conditione individuali, seu ex aliquo statu ipsius subjecti, solum accidentaliter convenit.

V. Quod autem aliquando firmitas, et immobilitas qualitatis proveniat ex principiis specificis, constat in exemplis quæ adducit S. Thomas in scientiis, et virtutibus. Scientia enim ex objecto suo præcise, et nullo attento statu, vel conditione ex parte subjecti, habet procedere ex principiis evidentibus, et certis, atque adeo habet convincere, et firmare intellectum, quod ex esse difficile mobile, quia potius ex sua propria ratione habet immobilitate intellectum. Similiter virtus ex ipso proprio objecto postulat inducere firmitatem in voluntate, et illam in bono firmare, quia procedit ex principiis rationis, et syndæresis, quæ omnino firma sunt, et sic reddit hominem constantem in bono. Idem etiam constat in habitu primorum principiorum, et in habitu syndæresis, et in habitu artis, quæ procedit per certas, et determinatas regulas. Et in universum, omnes habitus, qui ex natura sua tendunt, et postulant firmare subjectum, habent pro differentia essentiali firmitatem, seu esse difficile mobile. Habitus vero, qui non tam ipsi firmant, et immobilitant subjectum ex natura sua, quam indigent firmari, et immobilitari in suo esse ex conditionibus subjecti, non habent pro essentiali differentia firmitatem, sed accidentaliter illis convenit, ut opinio, vitium, etc.

VI. Colligitur tertio quod facile, vel difficile mobile, non distinguunt habitum a reliquis speciebus qualitatis, verbi gratia a potentia, a passibili qualitate, etc. sed a dispositione, quæ dividitur ipsi habitui.

Etenim a reliquis speciebus differt habitus per altiorem rationem, nempe per ipsam rationem dispositionis communiter, et generice acceptam, quæ est convenienter, aut disconvenienter ordinare naturam subjecti. Inter ipsas vero dispositiones differt habitus a dispositione specificè sumpta, per hoc quod sit difficile mobilis, seu firmitatem habeat ex propriis principiis, dispositio autem non; et tunc differunt essentialiter, nec dispositio fit habitus.

VII. Cæterum potest dispositio reddi difficile mobilis non ex natura sua, et propriis principiis, sed ex aliquo accidentali statu, et tunc non redditur essentialiter habitus, sed accipit modum, et statum habitus quantum ad aliquid, videlicet quantum ad hoc quod est multum durare, et perseverare in subjecto non ex se, et ex propriis, sed ex aliqua conditione subjecti, quæ conservat diuturne illam qualitatem. Sicut e converso potest habitus, qui ex natura sua, et principiis propriis postulat firmitatem in subjecto, non habere illam de facto ob aliquem accidentalem statum, videlicet ob imperfectionem suam, quia non plene, et perfecte explicatur, vel applicatur subjecto, vel quia subjectum facile obliviscitur, et dat locum contrario, sicut scientia, quando primo generatur, licet vi sua, et evidentia convincat intellectum; tamen quia sub aliqua confusione, vel imperfectione proponitur, aut subjectum non multum attendit, aut facile obliviscitur, potest amitti, et non durare in subjecto. Sed hoc est per accidens, et non ex ipsa natura habitus. Unde differentia propria, et essentialis habitus non est difficile removeri a subjecto de facto et in exercitio, sed difficile esse mobilem, et postulare illam immobilitatem, sicut differentia essentialis

hominis non est ratiocinari, sed rationabilem esse, nec proprietas est ridere, sed risibilem esse.

VIII. Colligitur quarto, quid sit difficile esse mobilem qualitatem ex natura sua, dicimus enim quod non est aliud quam quod ex ipsis principiis specificativis exigat habitus firmitatem, sicut si ex objecto specificante firmitas inducatur, et ipse habitus de se, et ex sua specie, et natura sit firmativus subjecti, ut in scientiis, et virtutibus, et habitibus principiorum ostensum est. Si vero ex conditione subjecti, seu ex aliquo principio non pertinente ad specificationem, sed ad efficientiam, vel ad durationem, et conservationem rei in esse proveniat immobilitas, illa non est differentia essentialis, sed accidentalis status. Unde nunquam dispositio transit in habitum qui ex natura sua habitus sit, licet possit habere modum, et statum habitus quantum ad id quod accidentale est, scilicet quod multum duret, et difficile removeatur propter aliquam conditionem subjecti. Quod vero non recte sumatur ista differentia inter habitum, et dispositionem ex eo quod ista dependeat in fieri, et conservari a subjecto, non ille, nec ex eo quod habitus careat contrario, dispositio vero habeat illud, ostendimus citato loco logicæ quæst. xviii, articulo secundo.

IX. Sed tamen potest instari hæc doctrina in actu visionis beatificæ, qui non est habitus, sed actus secundus, et tamen ex natura sua, et ex principio specificativo est difficile mobilis, cum sit vita æterna, et beatitudo formalis, quæ permanens est; ergo non bene explicamus habitum per hoc quod sit qualitas ex sua natura, et principiis specificis firma et difficile mobilis. Idem argumentum potest fieri de actu demonstrativo, et actu primorum principio-

rum, qui ex suo specifico principio habent firmare intellectum, et convincere, nec tamen sunt habitus. Denique multi dantur habitus, qui firmitatem habent non ex objecto, et principio specificativo formali, sed ex efficiente, videlicet ex consuetudine, et multiplicatione actuum sicut habitus vitii, et opinionis, et erroris, et habitus artis, prudentiæ, qui multiplicatione, et frequentatione actuum acquiruntur, et tamen veri habitus sunt, ut condistincti contra dispositionem, quæ est altera species; ergo datur habitus qui essentialiter sit habitus, et tamen non habet firmitatem ex objecto sed ex causa efficiente, nempe ex frequentatione, et multitudine actuum a quibus generatur habitus.

X. Respondetur ad primum, quod visio beata est difficile mobilis, distinguo; tamquam primo et per se hoc habens, nego; ut derivata ab alio priore, scilicet a lumine gloriæ, sic elevante intellectum, ut non possit cessare ab illa influenza visionis, concedo. Non est autem differentia constitutiva habitus, difficile mobile, quomodocumque, sed difficile mobile, primo et per se, et non ex sola influenza perpetua alicujus prioris causæ influentis, eo quod firmitas habitus, quando essentialis est, debet esse firmitas, quam ipse habitus præbeat subjecto, non firmitas recepta, et derivata ab alio, quia scilicet constituit, et reddit firmum, et difficile mobile ipsum subjectum; si vero qualitas ipsa in se recipiat firmitatem ab alio, a quo derivatur, talis non constituit habitum per se: et ita habitus semper significat qualitatem per modum actus primi, a quo derivatur influenza, non per modum actus secundi, qui recipit illam a priori causa, seu principio, nec habet illam permanentiam difficile mobilem, nisi ratione illius perpetuæ in-

fluentiæ, sicut splendor, seu claritas dimanans a sole in aerem non est habitus, licet possit habere permanentiam perpetuam si sol stet fixus permanentem, quia illa permanentia, et firmitas lucis in aere, non primo, et per se illi convenit, sed ex aliqua priori causa permanentiam habente, et perenniter influente, et ita non ratione sui, aut ratione modi essendi in subjecto, sed ratione illius influentiæ durantis, durat illa lux immobiliter. Ita se habet visio beata respectu luminis gloriæ, a quo dimanat, sicut splendor a luce, et actus secundus a primo.

XI. Minus difficultatis est in actu demonstrationis, qui licet convincat intellectum, et immobilem illum ad assensum, non tamen formaliter in se immobilis est, aut difficile mobilis in essendo, quia est actus secundus consistens in ipso egredi, et in ipso procedere ab actu primo. Unde non habet aliam firmitatem, quam derivatam, et dependentem ab influentia suæ causæ, non per se primo illi convenientem, sicut requiritur ad firmitatem habitus, qui causat, vel causatur per talem actum. Et sic actus demonstrationis immobilis, et firmat quasi active per modum actionis, et efficientiæ convincendo, et assensum producendo, non quasi formaliter, reddendo subjectum formaliter immobilitatem, et difficile mobile ab aliqua dispositione.

XII. Ad tertium aliqui existimant, quod habitus habentes firmitatem, et qui sunt difficile mobiles solum ex frequentatione actuum, sunt ex specie sua, et essentiali ratione habitus, eo quod illam frequentationem actuum essentialiter postulant, et sic licet a principio, id est, ante frequentationem actuum sint facile mobiles, tamen posita frequentatione actuum transeunt in naturam

habitus. Cæterum frequentatio seu multiplicatio actuum per se sola non videtur posse mutare speciem habitus, vel dispositionis, quia omnes illi actus frequentati, et multiplicati ejusdem speciei sunt, et ita pauci, vel multi actus non faciunt diversam speciem, nec comparantur ad habitum genitum in genere causæ formalis, aut principii specificantis, sed in genere causæ efficientis, si quidem actus quantumcumque multiplicati solum effective producunt habitum. Unde firmitas, quam sortitur habitus ex præcisa ratione multiplicationis, et frequentationis actuum solum, videtur pertinere ad aliquam majorem perfectionem accidentalem intra eandem, speciem non ad diversam speciem constituendam, quia non mutant principia formalia, et specificativa, sed solum multiplicant actus ejusdem speciei. Pluralitas autem intra eandem speciem hoc præcise quod multiplicatur, non variat speciem, sed intra eandem manet, et solum potest diversum statum accidentalem dare, et majorem firmitatem in eadem specie, ad modum quo intensio firmitatem dat qualitati, non mutando speciem, et entitatem.

XIII. Et in hoc videntur fundari illi, qui dicebant quod dispositio, et habitus differunt secundum intensionem, et remissionem, ita quod eadem qualitas dispositiva, intensior facta, taliter quod sit difficile mobilis, redditur habitus. Quos refert, et impugnat Simplicius in commento prædicamentorum, et ex eo D. Thomas hic quæst. L, articulo primo ad tertium, quia penes intensionem, et remissionem non diversificantur species. Potest etiam dari intensa qualitas, et non esse difficile mobilis, ut patet in calore intenso posito in aqua, vel intensa febris, vel actu visionis intenso, quæ tamen facile a subjecto expelluntur

per aliud contrarium, vel per cessationem.

XIV. Quapropter dicendum est, quod habitus qui ex sola frequentatione, et multiplicatione actuum accipiunt firmitatem, et sunt difficile mobiles, et alias non habent ex sua specifica, et essentiali ratione petere ipsam firmitatem, tales habitus non ponuntur in specie habitus essentialiter distincta a specie dispositionis, sed solum intra speciem dispositionis habent majorem perfectionem, et firmitatem accidentaliter, et quantum ad statum, seu modum. Et sic vocari possunt habitus, opinio, et vitium, quando firmantur in subjecto, ita quod ab ipso difficile sint mobilia, et sic vocantur a D. Thoma in hac quæstione LI, art. III, dicente: « Habitum opinativum causari ex multis actibus rationis. » Et similiter vocat illum habitum in quæstione LIII, articulo primo. Sed tamen nusquam D. Thomas vocat eum habitum ex specie sua, et essentialiter, sed solum dicit esse habitum, quod est commune ad habitum, qui est talis ex natura, et specie sua, et ratione formali, vel qui ex statu, et modo accidentali habitus est. Qui enim ex specie sua est habitus statim ac ponitur in rerum natura, etiam non frequentatis, nec multiplicatis actibus habitus est, quia ex ipsa formali ratione, et specie sua exigit illam firmitatem, et sic semper retinet firmitatem specificam, seu radicalem, et quasi naturalem, quia ex principiis specificis illam exigit, et quantum est ex se ponit, nisi per accidens impediatur ex aliquo impedimento subiecti.

XV. Qualitas vero, seu dispositio, quæ ex specie sua, seu ex principiis sormalibus non habet firmitatem, potest ex aliquo accidentali illam sortiri, quia ex ipsa iteratione, aut intensione, aut consuetudine, qua-

si vertitur in naturam. Unde dicimus consuetudinem esse quasi alteram naturam, non tamen est natura. Unde habitus, qui ex natura sua, seu specifica ratione est firmus, differt ab eo, qui solum est firmus ex consuetudine. Et in hoc hallucinati sunt, qui existimarunt omnes habitus solum ex consuetudine esse firmos. Et sic opinio, et vitium fiunt habitus, id est, habitualiter permanentia, non ex specifica ratione, et principiis formalibus firmata. Specifica enim principia potius sunt contingentia et infirma, et non convincentia rationem in opinione, neque secundum ejus regulationem in vitio. Firmitas autem, et immobilitas deducta ex consuetudine, et multiplicatione actuum non est ex principiis specificis, quia licet ille habitus non possit generari, nisi ex illa assuetudine, tamen illa firmitas non est sibi essentialis, nec illa assuetudo, quia non est ex ipsis principiis formalibus, et specificis talis habitus, frequentatio enim actuum, cum omnes sint ejusdem speciei, non variat speciem, sed accidentale quid est, et accidentalem addit firmitatem, licet talis accidentalis firmitas essentialiter postulet consuetudinem, et multiplicationem actuum, sed hoc quod est essenziale tali firmitati, non est essenziale habitui, neque ex principiis ejus specificis, et essentialibus promanat; sicut albo est essenziale disgregare visum, non tamen homini, qui est albus. Quando autem ex principiis specificis habitus oritur firmitas, tunc illa essentialem differentiam inducit. Reliqua quæ ad hanc difficultatem pertinere possunt, ex citato loco logicæ quæst. XVIII, art. secundo mutuari debent.